

Slike iz rudarskega življenja.

Spisal Slavomir.

I. Pričetek Idrijskega rudnika.

Leta 1504. lotila sta se Valentin Kuttler in Viljem Neumann po odhodu takozvanega »Katzanderla« rudarstva v Idriji. Prvi je bil doma iz Salcburškega, o drugem nam je pa zgodovina ohranila samo ime. Privêdla sta bila s seboj več rudarjev nemškega rodu; ko jima je pa jelo jih primanjkovati, nabrala sta fantov po sosednih vaséh in jih vzela v rudarje.

Spočetka je šlo dobro. Našli so dôkaj živega srebra. Sčasoma jih pa je jela sreča zapuščati in vedno menj in menj je bilo skupička, a troški ogromni.

Bilo je 22. dné junija 1508. l. Prvi sôj vzhajajočega solnca je našel Valentina Kuttlerja že bedéčega. S povešeno glavó je hodil po sobi gori in doli, premišljuje težavni svoj stan. Tri tedne je že, kar so rudarji zadnjič izkopali rudo in iz njé izcimili srebró; odslej pa še niso dobili kar ničesar. Mrmranje rudarjev se je oglašalo vedno huje in baš pred par dnevi so mu pretili s smrtjo, ako jim ne dá dolžnega zaslužka. Premišljal je Kuttler vse te reči ugibajoč, kakó li ukreniti, da bi potolažil vznemirjene rudarje. Nobene prave misli ni mogel najti. Zlasti težko pa mu je bilo, da se ga Neumann ogiba, kolikor more, in da ž njim v takó težavnem stanju občuje le toliko, kolikor negibno zahtevajo pôsli.

Strežajka mu naznani, da je gospá že po konci. Sedaj stoprav se domisli, da mu je danes obhajati gód mlade svoje žene. Globoko užaloščen se napóti k nji. Najde jo jokajočo sedeti na naslanjáči. »Kaj se jočeš, draga Ahacija«, dé ji s tresočim glasom, »danes praznujemo tvoj god in jaz ti prvi želim obilo sreče«. — »Oh, dragi moj Valentin«, reče gospá, mlada in krasna žena kakih triindvajsetih let, »ali se spominjaš še ónega dné baš danes pred petimi leti, kakó lepó je bilo, ko si mi prvič želel sreče čestitajoč mi na gód, in danes, oh, moj Bog!«

Solzé se ji uderó po lici in tešêč jo odgovori soprog: »Oh, draga moja, pústi vse to v némar in bodi vesela. Jaz sam naj prenašam gorjé, katero sem si sam nakopal, a ti mi bodi vesela. Ne brigaj se za tó, kar se godí okoli tebe, vzrádúj se!« — »Ne govóri takó, kaj jaz ne smem deliti s teboj gorjá in nesreče? Delila sem veselje in soprogi spodobi se mi tudi zlò deliti z možem, s katerim

me je združila cerkev«. Nič ji ni odgovoril, le poljub na cvétnih nje ustnih in mehek objem sta pričala, da tu bivata srci, ki se umejeta.

Prišel je tudi Neumann čestitat Kuttlerici.

Oglejmo si malo natančneje tega možá. Bil je še mlad, kakor pravimo, lepe rasti in zunanosti. Rudárji so govorili o njem, da je kaj učen mož, prijazen in zgovoren, a med mnogimi dobrimi svojstvi so našli tudi dvé, ki so jih prištevali slabim: prvič se nič kaj nista mogla sporazumevati s Kuttlerjem in drugič se je prerad laskal mladénkam. Mnogi fantje so ga pisano gledali radi tega, toda zínili niso pa ničesa, le Porenčev Martin je bil takó drzen, da mu je nekoč v obraz povedal, da mu bo dobro preštel in pretipal kostí, če ga še kdáj zalóti pod oknom ljubice svoje Marijice.

Uljudno se je uklonil Neumann Kuttlerici za god čestitajoč. Zahvalila ga je in jela mu tožiti o moži svojem, kakó jo brezmerno žalosti upali njegov obraz in kakó ji je hudó. On pa se ni zmenil dosti za ta govor, temveč jel ji je praviti, kakó je bilo lepó, ko jo je prvič videl na Salcburškem še neomoženo, kakó se mu je vcepila globoko v srcé in bogvé, kaj bi bil še govoril, ko bi ne bila ustopila Marijica Kolárjeva, rudársko deklè, katero je ljubila Kuttlerica od srcá, imajoč jo skoraj vedno pri sebi. Lepa je bila, ta Marijca in niso zastonj zavidali rudárji Porenčevega Martina, da si je izbral táko deklè. Bivala je Marijica Kolárjeva v hišici, ki je stala blizu poslopja Kuttlerjevega, pri svojem očeti. Imel jo je sámó, jedinko jo je srčno ljubil in tudi nič se ni protivil njeni ljubezni do Martina Porenčevega, vender ju modri mož ni hotel sedaj zvezati za življenje, temveč je čakal ugodnega trenutka.

Odšel je bil Neumann. Sami sta sedeli v sobi razgovarjaje se. Večkrat je stopila Kuttlerica k oknu pogledat, če že prihaja njen mož, kajti od jutra ga že ni bilo videti. Ko tako zrè pri oknu, vidi tolpo rudárjev, hitečih proti njenemu bivališču. Kuttlerica ni védela kaj početi in ko prideró kričé do hiše, odveže dragoceni pas, drage zapéstnike in uháne, ter jih vrže skozi okno med rudárje, hotèč jih pomiriti. — Pa še celó v hišo v sobo k nji prideta dva, na čelu jim Porenčev Martin. Ko Marijica to ugleda, vrže se mu pred kolena, prosèč ga, naj nikar gospé česa žalega ne storí. Privzdigne jo, poljubi srčno in reče vesel: »Nikar se ne bojte! Kje je gospod načelnik? Veselo novico mu imamo povedati. Našli smo nove srebrne žile, brez-merno bogastvo«. — V tem je bil tudi Kuttler prišel med vriskajoče rudárje, ki so ga veseli pozdravljali. On pa je ginen objél ženó svojo in zasvalil svetega Ahacija za novo pridobitev. Jelo se je zopet svitati na obzorji Kuttleričinega življenja. Bila je zopet veselejša in

sósebnó se je radostíla, ko je videla skoro potem Marijco z ženinom svojim pred oltarjem.

Kmalu po omenjenem dogodku je šla Kuttlerica domóv na Salcburško in s pomočjo višjih škófov je dosegla, da rudárji vsako leto 22. dan junija meseca obhajajo praznik sv. Ahacija s procesijo. — Toda ni sreče brez nesreče. Že prihodnje leto je počila vest, da se bo začela vojska z Benečani. Plénili so po Goriškem in ko so vzeli Gorico, šli so proti Idriji ter jo posedli. Temni dnevi so prišli zopet za rudárje in za načelnika, ali s pomočjo Ericha, vojvode Brunšviskega in škófa Kristófa Ljubljanskega so morali ostaviti Benečani rúdnik. Prebivalstvo je bilo pa naraslo tako naglo, da so že tisto leto potrebovali svojega sodnika, katerim je bil imenovan dosedanji rudarski solastnik Viljem Neumann.

Vender vsi ti dogodki, strah pred rudárji in Benečani in zopet brezmejna radost, uničili so slabo teló Kuttlerjevo in v najboljših letih je moral zapustiti svet. Globoko užaloščena je bivala še dve leti Kuttlerica v kraji nemíra sama, kajti zakon je ostal brez otrók in na pómoč ji je stala kot angelj-čuvár v vseh bridkostih Marijca Porenčeva. L. 1511. pa se je odpravljala domóv na Salcburško po volji svojega očeta. Trudil se je Neumann z vso močjó, da bi jo dobil za soprogo, tešil jo, laskal se okoli nje, prosil, iskreno prosil, a vse je bilo zamán; njeno srce je bilo samemu Kuttlerju in odkar je on mrtev, nima več komu býti. — Pripravljeno je bilo že vse na odhod, kar se oglasi vést nesreče. »Goré se podirajo«, vpili so ljudjé, »in voda narasta«. —

In res je voda rasla in rasla in vsemu rúdniku je pretíla ne sreča, ker se je bila podrla visoka gora ter zaježila reko in potoke takó, da so obupali ljudjé na svoje močí. Bežali so, kamor so mogli, mnogo jih je potonilo in med temi so našli tudi Kuttlerico. Zagrebli so jo tam doli »pri Fari« v grob njenega možá. Ljudjé, tamo bivajoči, pa so pravili rudárjem, da so videli že često stati tistega rudarskega sodnika s povéšeno glavo ob njenem grobu in tudi rudárji so rekali, da je ves izpremenjen. A ti, bralec dragi, kadar te zanese noga sem v te kraje, videl boš idóč proti »Fari« ob cesti in v reki veliko robovja, strašno kamenje, priče oménjene nesreče. Tik tebe pod cesto pa teče voda, črna voda, obila, silno obila, ki pa zrè kraj sebe národ v vednem siromaštvu. Tiho teče, tiho, nobene ribe ne najdeš v nji, pa saj je tudi trpljenje, katero prenaša tu marsikatero človeško srce, tiho in némo in marsikatero življenje potéka tukaj brez nád.

Slike iz rudarskega življenja.

Spisal Slavomir.

II. Mlákarjeva Tónica.

Proti večeru je bilo. Naglo so korakali rudárji v jamo. Ko so bili vsi óni skupaj, ki so bili določeni za ponočno delo, odbere jih nadzornik in po kratki, skupni molitvi se odpravijo po dva in dva na delo.

Izmed rudárjev si oglejmo samó dvéh. Prvi je Oblákov Tinec, mlad, širokoplèč mladenič, drugi pa Svetčev Lovrè, ki je bil nekoliko starejši od prvega, suh in srednje rasti; bila sta nocoj »továriša«. Molčé sta stopala po krhkih lestvah drug za drugim. Ko sta dospela do rôva, v katerem ju je čakalo opravilo, obésita molčé »jámšarici«, vzameta orodje in se pripravljata na delo. Pa predno začneta stopi Tinec tjà k Lovrétu rekóč: »Lovrè, dozday sva živela v jezi, a odslej ne živíva več! Podaj mi roko v spravo!« —

Zlobno se mu v odgovor zagrohoče Lovrè, da je čudno zvenelo po rôvu:

»Sedaj, ko si jo spravil popolnoma na svoj povódec, sedaj se hočeš spraviti z menoj? Peče te vest, kaj ne, ko si meni prevzel Tónico; hè, v nedeljo bo pa že ženitovanje in nocoj si ta teden zadnjič pri delu. Laskati se umeješ okoli deklét, a spravljati se s sovražniki ne znaš!«

»Imela sva biti že skoro mož in žena, kàr si ti prišel iz vojske — da so te vrazi ubili! — in preprečil si me; vzel si ji srce, záte živí in záme ne mara več. A védi, Tinec, ne boš je imel, ne boš je! Jaz sem pôrok za to, da ne!«

Bliskovito je še z ognjenimi svojimi očmi premeril Tinca, obrnil mu hrbet in vršil svoje delo. Tinec je molčal, vedóč, da so vsi poskusi sprave pri Lovrétu brezuspešni. Molčé sta tolkla kamenje in robovje raz steno, da je zvenelo in se strésalo, kakor bi se hotelo vse podreti. Nobeden ni zinil več besedice, samó Lovrè je časih prav srepó pogledal Tinca in tačas se mu je zibal zloben posmeh okoli usten. Delajoč sta se razšla drug od drugega. Ko vidi Lovrè, da sta že precèj narazen in da je ravno odpeljal pomagač njegov, kar je bil natolkel, krene v ovinek, spleza skozi luknjo v zgórenji ròv in stopa prav varno, da dospè do kraja, kjer je pod njim delal Tinec. Oprezno storí še nekoliko korakov, odmakne malo od stene robovje in stopa nazaj po

rôvu skozi luknjo v spodnji rôv. Pomane si roki, rekoč poluglasno: »Sedaj bodeš imel ženitovanje, ti kleti zlómek, pod robovjem! Četr-tínko ure še in dober boš; tla so krhka, jeden udarec in zavalí se kamen náte. — Rebra se ti polomijo, ti vrag vražji!«

Nato dela dalje, a vender ga peče vest in večkrat pogleda izza ovinka po Tincu. Tinec, ki tega pogibeljnega dela ni opazil ni, dela zamišljen dalje, pa ko pride do ónega mesta, kjer je bilo véliko ro-bovje, udari s krampom in zdajci se grmëč usuje célo robovje nánj, najbrž več, kakor je mislil Lovrè.

Zaječal je strašno, zabobnelo je in smrtna tišina je zavládala. Hitro priteče Lovrè, a vidëč, da je zasút Tinec, skoči do konca rôva k zvoncu, ki je napeljan na svetlo v šahtu in dá znamenje, da se je pripetila nesreča. Ročno pridejo rudárji, odkopljejo mrtveca, dvignejo na »šalo« in peljejo na dan. Hitro se je raznesla ta žalostna novica po mesteci.

Vsak je védel kàj pridejati tej dogodbi. Nekateri rudárji so ré-kali, da so videli óni teden luč v istem rôvu, ko vender nobenega de-lavca tam ni bilo. Drugi pa, zlasti ženske, imeli so tudi svoje misli. Ženske so pravile, da so čule spomin v tem, da se je ura na cerkvi sv. Barbare »izbila«, in kadar se »izbije«, potem je gotova nesreča.

Žalost je obhajala ljudi, a kdo je najbolj žaloval, kdo je najglo-bokeje čutil to smrt, tega pač ni treba dostavljati. Jokala je, ihtela strašnó; tolažili so jo, a niso ji mogli utešiti srca — bila je takó blizu sreče in sedaj takó daleč od nje! —

Mrak je légal na zemljo, ko so stopali rudárji, opravljeni v črnih svojih oblekah z rmenimi gómbi in kládivi, s prižganimi »jámšaricami« pred krsto Tinčevo. Vsi višji uradniki so bili pri pogrebu in sam na-čelnik rúdniški je izkušal užaloščeno družino tešiti kolikor mogoče.

Zagrebli so ga, prižgali nekoliko sveč na gomilo in odšli. Jokali so, tesnó jim je bilo pri srci in to noč poletno, dasi je bila takó lepa, ko je mesec takó ljubó razsvetljeval zemljo in so zvezde takó krasno bliskale, ni bilo čuti nikakega speva po cesti; molčé so stali mladeniči v gručah in kmalu se razšli na svoje domôve, prosëč sv. Ahacija, pa-trona svojega: »Váruj nas takšne smrti!«

Tónica Mlákarjeva potem ni dolgo živela. Srčna bôl ni se dala pregnati in jela je hirati. Lepega dné prve pomládi, ko so se vračale dróbné lástavice iz daljnih deželâ, ko je oživel log in je novo zelenje dičilo zemljo, izkopali so mladeniči jamo tam doli pri sv. Križi tik Tinčevega groba in položili vánjo nevesto mu Tónico.

Dobro se ga še spominjam. Majhen je bil, grdega obraza in star. S seboj je nosil zmerom veliko palico. Kadar so otroci prišli do njega, jeli so kričati za njim: »Lovrè, Lovrè, neumni Lovrè, pès, pès!« in stekel je, kakor bésen, dasi ni bilo nikjer nobenega psà. Če so ga pa mladeniči dobili, spravili so ga v gostilno pit. A pri tacih prilikah je vriskal domóv gredé, odprl čmerna svoja usta, namežikal in jel hreščé peti:

„Moja písčal je suha,
Mi neče več pét',
Moja dèkle je gluha,
Mi neče odprét'.“

Stanoval je gori »na luži« pri ljudeh, ki so mu bili nekoliko sorodniki.

Takó je životáril leto za letom. Ljudem se je smilil revež, »neumni Lovrè«, otročáji pa so tekali za njim, kjerkoli so ga dobili na óči, in burke so brili ž njim. Toda jel je tudi njemu potekati čas življenja in neko zimo je oblêžal. Izgubil je popolnoma pamet. Blédel je čudne rečí, najčešče pa klical: »Tinec, Tinec, odpústi mi, jaz te nisem hotel ubiti, le poškodovati sem te hotel, da bi ne bil dobil še Tónice.« Ohrôpel mu je glas, pa zopet je jel kričati: »Béži, Tinec, béži stráni! Oh, moj Bog, roko mi podaje, oh, primite ga, držite ga!« —

Ni dolgo ležal. Po jutranji maši, v nedeljo je bilo, zapel je mrtvaški zvon, oznanjujoč, da je nekdo »sklenil«. Molili so ljudje, gredóč iz cerkve zánj: »Bog se mu usmili duše!« — Popóladne pa so nesli štirje možjé krsto in v nji Svetčevega Lovréta v mrtváčnico in drugi dan so ga »vbogaimé« zagrebli. Ljudje so pa rékali: »Ta ga je ubil ónega Tinca in nihče drugi. Saj ni mogel slišati njegovega imena in na smrtni postelji je takó čudno blédel o Tincu in Tónici.«

Spomini na okupacijo Bosne.

Ob nje desetlétnici spisal Anton Svetek.

(Dalje.)

Tu dobim povelje z dvanajstimi možmi odriniti dalje proti stražam že razpostavljenim ter preiskati okraj v bližini taborovi. Grem, toda ne najdem ničesar sumnjivega.

Pri véliki straži, kateri je bil načelnik tovariš, dober mi prijatelj, počijem. Ta me povabi na večerjo, katera se kuha v kositar-

Slike iz rudarskega življenja.

Spisal Slavomir.

III. Velika nesreča.

Minilo je že nad štirideset let, odkar je bil nastal v »jami« vêlik ogenj. Kakó je nastal, tega nihče ni danes ne vé. Kar valiti se je jel dîm od rôva do rôva navzgór. Napeli so rudárji vse svoje moči, da bi pogasili ogenj, ali niso mogli. Dolgo so se trudili, toda napósled so morali paziti náse in hiteli so na beli dan, uvidevši, da tu ne more pomôči človeška roka. Le nekateri so bili ostali še notri; oddaljili so se bili od drugih, gasèč ogenj. Ko dospó rudárji na svetlo, videli so, koliko jih je še v jami. Čakali so menèč, da tudi tovariši kmalu pridejo vènkaj. Ali ker jih le ni bilo na víd in ker se je dîm jel valiti v gostih oblakih iz rúdnika, skrbelo jih je bolj in bolj. Izmed množice, ki se je bila zbrala prestrašena okoli rúdnika, čuli so se mnogi glasovi, kakó naj pomorejo nesrečnikom. Jok, vzdihovanje, skrb, žalost, vse je bilo tu združeno.

Konečno ukrene neki uradnik z več možmí iti na pomoč. Pokleknili so, prosili sv. Ahacija podpore in pomóči in šli v jamo. Prihitevale so ženske, branèč jim, naj nikar še oní ne hodijo v gotovo smrt. Tudi rudarskega uradnika mlada soproga vidèč svojega možá, hotečega iti v globino, branila mu je, prosila ga za božjo voljo, a nič ni pomoglo: kar so ukrenili, izpolnili so in šli.

Čakali so ljudje na vrhu dolgo, dolgo, vender le jih ni bilo na dan, Minila je ura, dve, tri, popóldan, ali nobenega ni bilo iz jame. Tudi po nôči so stali tam ljudje čakajoč jih, toda nikogar ni bilo. Na pómoč takisto nikdo ni mogel, ker púh, prihajajoč iz »jame«, bil je takó hud, da ga ni mogel nihče vztrpeti. Minila sta dva dneva, trdno so bili prepričani rudárji, da so mrtví vsi tovariši. Kakó so jokale ženske, ker ljubljene možá ni bilo več na izpregled! »Nesreča, nesreča nikoli ne praznuje,« dejala je prva, druga pa je pristavila: »Oh, saj je to pomenjalo nesrečo in smrt. Vsak dan, ko je šel Matija na delo, poljubil ga je otrok in pokrižal z blagoslovljeno vodo; le óni dan ni bilo otroka baš domá in odšel je brez poljuba na delo; ko je pa prihitelo dete domóv, oh, kakó je jokalo, uvidevši, da je atej že odšel, predno ga je moglo poljubiti. Plakalo je in stokrat povpraševalo, če bo atej hud, ko se vrne iz »jame«.

Minilo je več dnij, za čakajoče ljudi prava večnost, napósled je vender jél ugašati ogenj. Šli so rudárji v jamo iskat ponesrečenih tovarišev in našli so jih vse mrtve. Spravili so jih na dan in z jokom in nebrojnimi solzami nesrečnih žen in otrok položili v zémľjo. Piramida stoji na njih grobu in na nji so tudi udòlbena imena ponesrečenih rudárjev. Ako obišeš kdáj rudársko naše mestece in se ozreš po pokopališči, zapaziš jo na hip.

Preskrbeli so osirotéle družine s pokojníno, katera pristáje dosluženemu rudárju, a src jim niso mogli ozdraviti. Najbolj pa so ti dogodki vznemirili mlado vdovo uradnikovo, ki je bil tudi v jami ostal.

Pomračil se ji je um, blédlo se ji je dolgo časa, napósled se ji je vender obrnilo na bolje. Bivala je pri očeti, dosluženem častniku, v našem mesteci. Prve pomládne dní si videl vitko gospo v črni obleki s šopkom pomladánjih prvencev stopati po cesti, ne menéčo se za mimogredoče ljudi. Šla je na pokopališče, podičila piramido s šopki in srčno molila. Poleti vsak sléharni teden je nosila vence lepó spletene na piramido do pozne jeseni, dokler je bilo móči dobiti cvetic.

Časih pa je stala molčé pri rúdniku čakajoč soproga svojega in zrla nepremično rudárje, ki so hiteli iz »jame«. Ko so vsi odšli, šla je tudi ona molčé, zróč v tlà, proti dômu.

Neko jesen je bilo. Šla je v gore po zadnje jesenske cvetove. Mrzlo je bilo, sneg je jel naletávati pokrivajoč sinje gore z belo odejo. Ni je bilo domóv. Skrbelo je očeta, kam mu je zašla. Ljudje niso védeli ničesa gotovega povédati o nji. Drugi dan pa je kmet z vozom prišedši iz gòrske vasí, pripeljal s seboj žensko pol zmrzlo in onemoglo, katero je našel ležóčo visoko tam v gorah kráj ceste s šopkom poznih cvetic v roci. Še tisti dan je »ugasnila«. —

Tešilo.

Z drevja pada listje vélo,
Vse okrog je onemélo,
Žalost, kamor zró oči;
Ptice so od nas odplule,
Cvètne rože se osule,
Vsa priroda trudna spí . . .

Srce togepolno moje !
Kaj hoté li tožbe tvoje ?
Kaj mi zmerom koperniš ?
Kmalu, védi, mir dobiš !
V grobu bodeš skoro spalo,
Sladki pôkoj uživálo . . .

Janko Leban.

Kdor ga je slišal, ni več dvomil, da pri Gregorju ne gre vse prav. Solze, britke solze je točil ubogi mož, videč, da se ga vsi ogibljejo kakor ga so prej vsi spoštovali.

Tudi župnik mu je kmalu potem odpovedal službo.

Gregor se je vrnil v svoj rojstveni kraj — ovce past. Do smrti je nosil v prsih črva grenke zavesti, da je hudo biti na živem mrtev, še hujše pa s popolnoma zdravim razumom v ljudskih očeh brezumen.

Franica je sčasoma pozabila Petriča z lepo zavihanimi brčicami, pri Družniku se ji je dobro godilo. Sredi korenjaških otrok se je le redko spominjala nesrečnika.

Janeza Postavo so še tisto leto odstavili od županske časti, ker ni znal reševati nemških dopisov, in ker so mu dokazali, da z denarjem o prisilnem posojilu ni upravljal v svojo škodo. Njegov naslednik na županskem stolu — časi se spreminjajo — vešč prav dobro nemškemu znanju, mu je dokazal še več napak, in kakor je nekdam njegova slava rasla od leta do leta, tako in še brže je zdaj ginila in naposled izginila popolnoma. Nihče se ga ni več prijazno domislil. Celo Družnik, njegov zet, ga je časih nevoljno spomnil starih časov. Domači so ga na starost smatrali — sicer po krivici — za nepotrebno osebo v hiši, in še vesel je bil, kadar so mu rekli, naj žene goved na pašo.

Ako bi se bila kdaj srečala Petričeva drobnica in Janeza Postave goved, ne vem, kakšen bi bil sestanek.

Slike iz rudarskega življenja.¹⁾

Spisal **Slavomir**.

„Greif' nur in's volle Menschenleben!“
Goethe.

IV. Polžev Andrejec.

olikor sem poznal doslej naših domačih ljudij, zdi se mi najbolj originalen Polžev Andrejec.

Štel je nad petdeset let. Zunanost njegova ni bila nič kaj vabljiva; obraz njegov je bil podolgast, zagorel, lica rdečkasta, pogled iz temnosivih očij srep. Obleka njegova je imela vedno take lastnosti, da nisi mogel reči, da je lepo napravljen, pa tudi ne, da hodi razcapan okoli. Na glavi mu je sedela

¹⁾ Prim. »Lj. Zvon« letnik VIII. (1888), str. 479, 541., 597.

rudarska kapa, pa rudar ni bil; dolgo je že tega, in oe sam ni več prav vedel, kdaj je bil zadujikrat v »jami«.

Takoj, ko mu je »umrla mati, je »zahvalil« delo, potlej pa se vlačil po svetu.

Spomlad in poletje je preživel doma; brž ko je nastopila jesen, ga pa ni več držalo v rojstnem kraju. —

»No, Andrejec, ali jih boš kmalu peljal?« povprašal ga je često kdo, ko so se jele zbirati na zvoniku svete Barbare drobne lastavice, da bi odplule črez črnovrške gore v daljnje milejše kraje, kjer ni zime, kjer kraljuje večna spomlad.

»Kaj bom peljal?« vprašal je Andrejec. — »I, kaj? — lastavice!« —

Časih je taka šala obveljala, in nasmehnil se je dotičniku, časih se je pa temu tudi mudilo, ker Andrejec je bil trdih kostij in močan v rokah tako, da je imel tisti, kogar je ž njimi prijel, še dolgo potem znake njegove moči na svojem telesu. —

Pa saj je bil v Meksiki. Kako je prišel tja? —

Maksimilijan je nabiral vojakov. Andrejcu je bila tisto leto umrla mati. Strašno lepo ji je stregel, ko je ležala boina, in ko je umrla, napravil ji je lep pogreb. Saj ga ji je lahko. Mati je imela nekaj prihranjenega, Andrejec pa je delal v rudniku po osem ur na dan; druge ure, ali dopoldne ali popoldne — kakor je prišel iz rudnika — je šel pa na »svojščino« delat. Zato je bila pa tudi vedno njegova »denarska«, kakor pravijo, »pridna«. Mati ga je imela rada, in ljudje so rekali, da je Andrejec, »nekaj vreden« in »pravdanski fant«.

Takrat je bil še mlad, še trideset let ni imel. Ljubica njegova je bila tista Balantova Marička, o kateri so pravili, da si vselej z rokami odrgne lica, kadar gre z doma, da bi bila bolj rdeča. Lepa ni bila, pa kaj to, saj bo hiša njena.

Andrejčeva mati, Polževka, in stari Balant sta jih bila prav vesela, češ, Marička bo imela hišo in pa toliko sveta, da bo že nekaj za dom obrodilo na njem, Andrejec bo rudaril, in lahko bodeta srečno živela. Saj sta varčna oba, še kakšen krajcar bodeta dela na stran. —

Pa Andrejcu je umrla mati. Vselej, kadar je bil v gostilnici in in mu je bilo zlezlo že nekaj vina v glavo, trdil je, da bo delal le do smrti materine — »potlej pa, če se le prej ne oženim, pojdem po svetu.« —

Seveda so se mu smijali in ga dražili fantje; toda, kakor je govoril, tako je storil. Delo je »zahvalil«, od Maričke je vzel slovo pa je šel. —

Sklepala je bele roke in točila je grenke solze — kakor poje narodna pesem — ko je odhajal Andrejec.

»Le potolaži se, saj se vrnem! Pa še denarjev prinesem; saj drugod, po drugih rundnikih, veliko več zaslužijo rudarji, kakor tu.«

Marička se ni dala utešiti. Jokala je še dolgo po njegovem odhodu.

Andrejec je šel v vojake. Raven je bil kakor sveča in močan do sile; zato so ga kaj radi vzeli.

Šli so v Meksiko. —

Balantova Marička je imela Andrejca vedno v mislih in več kot desetkrat vsaki dan je povprašala očeta:

»Ali slišite, oče? Bog ve, kod hodi sedaj Andrejec, in kaj dela.«

Časih je molčal Balant, kakor ne bi čul vprašanja; časih pa je del: »E, nikar ne misli vedno nanj, kak nepridiprav bode iz njega — ej, to mi nič ni všeč, da je kar tako »zahvalil« cesarsko delo pa šel! — Nič ne bode prida! — Marička! le pozabi ga, saj ga ne bo več nazaj,« —

Obtolkel je ob takih prilikah pepel iz pipe, vtaknil jo v žep ter odšel skozi vrata, ker je že vedel, da se bo Marička po njegovih besedah spustila v jok.

Tega pa ni mogel slišati, zato se je rajši umaknil. —

Vedno in vedno je premišljevala Marička o Andrejcu; končno pa se jej je venderle čudno zdelo, da je šel kar tako od doma, in časih je iz svojega premišljevanja izvedla sklep, da morda ima le oče prav, in da je Andrejec ni nikoli rad imel.

Čas neizrečeno hiti, posebno ljubečim srcem, in čudne moči ima. Časih se srci kaj težko pričakujeta, in to čakanje se postrasti tako, da ogreni življenje; časih pa izbriše iz src čute tako, da ostane v njih le še spomin.

Marički se je pripetilo zadnje; jela je pozabljati Andrejca, sosebno, odkar je slutila, da pogleduje za-njo Kosov Tonček, ki bi jo bil v resnici rad vzeli.

Nekoč sta bila s starim Balantom pri delu, »tovariša«. — Globoko pod zemljo sta delala tam v »cesarskem šahtu«. Dodelala sta bila in čakala sta, kdaj smeta spet na beli dan.

»Jámščarice« so jima slabo gorele, in popravljaj jih je večkrat Tonček.

»Blagor vam, Balant, ko vam ne bode več treba tod robititi!« Balant je sedel na kos klopi.

»E, glej, naveličal sem se res že tega trdega dela; še dva meseca, pa bodem »penzionist«, in potlej bodem živel v miru.«

»Pa Maričko boste omožili in pa otroke pestovali!«

»Omožil, omožil! — — Ko bi dobil tako pridnega in dobrega zeta, kakor si ti, potlej 'že; tako pa — hm, hm . . .«

»Kaj? ali bi jo vi res dali meni?«

»Res, res,« dejal je Balant ter pogledal Tončku v oči.

Pa čas je bilo iti na svetlo domov. Razšla sta se. Od tistega časa pa je hodil Kosov Tonček k Balantovi Marički v vas.

Ženske pa so rekle: »Hitro ga je pozabila,« in glavni dve klepetalki sta bili raznesli novico, da bodo že za par nedelj okliči.

No, pa jih ni bilo. —

Jesen tistega leta je res prišlo do njih; oklicana sta bila že dvakrat, pa sprla sta se nekaj, in ženitovanje jv bilo podrto.

Med samimi samci je sedel nekoč v gostilnici Tonček, in smešili so ga, ker se ženi, češ, da je najboljši stan samski stan. Opravljali so mu Maričko na vse načine, in ko so ga upijanili, spravili so ga do Maričke, katero je potem v pijanosti razžalil. Huda je bila nanj, in podrla se je poroka. —

Pa zaradi tega ni ostala brez snubcev. Večkrat jo je še kdo povprašal, ali bi ga hotela vzeti, pa vsakemu je odbila.

Stari Balant ji je prigovarjal, naj se sprijazni zopet z Kosovim — »saj je venderle še najgorši fant izmed vseh, kar te jih je povprašalo! — Če je bil pa ravno takrat pijan, hm, tega bi mu ne bila smela tako zameriti; saj potlej od tistega časa ni bil nikoli in tudi poprej ne. Upijanili so ga bili tisti nevoščljivci. — Saj veš da hudobnih ljudi se ne manjka! — Ti si pa tako nagle jeze; vsako reč vzameš za zlo. Jaz le ne vem, po kom si se zvrгла? Rajnjica tvoja mati je bila vender vsa drugačna.« —

Marička je bila le tiho, niti besedice ni zinila. —

Nekoč je dobil Kosov Tonček Balanta v gostilnici. Pila sta in jela sta se pomenjkovati o Marički. Njiju pogovor je imel ta uspeh, da je Tonček zopet začel hoditi v vas k Marički.

Prigovarjal ji je dolgo Balant; naposled jo je vender pregovoril in dejala mu je: »Pa naj pride!« —

In prišel je ter zahajal redno skoro vsaki dan razen petka; kajti na ta dan se menda ne sme vasovati.

Tisti Peter Špetov, ki je bil poleg rudarja tudi kos črevljarja in je gostoval za jedno hišo dalje od Balantove, gori »v rižah«, jo je pa kaj rad dražil.

Večkrat, ko se je vračal malo vinjen domov ponoči, ko je svetilo »fantovsko solnce«, odprl je, prišedši do Balantove hiše, usta na stežaj in zapel tisto:

»Pa je lepa pa mlada,
Pa nima moža;
Pa je grda pa stara,
Pa ima po dva.«

Strašno se je Marički to za malo zdelo, in zaloputnila je z okni, da je bilo joj. —

Peter pa je podvizal dalje, nasmehnil se in dejal:

»Ha ha, ovedela se je!« —

Prišlo je do okličev. To so imele opraviti tiste zlobne babnice, to je bilo gradiva za obdelovanje.

»Saj je ne bo vzel, beži; za norca jo ima!« dejala je prva.

»Ha, saj menda res ne; hm, ko bi jo bil mislil vzeti, bi jo že bil, ko sta bila prvokrat v okličih. — Potuhnjenec je; tako se ti drži, kakor ne bi znal do pet šteti. Tiha voda globoko dere«. — »Pokrita jed ni prida«, pristavila je druga.

»O, vzel jo bode, vzel! Sedaj se ne bode zopet premislil; beži, beži, zakaj bi je pa ne?« dejala je tretja.

»Tako, ti pa veš, da jo bo! Kdo ti je že le povedal! Do tretjega gre rado, da se podere. Andrejec jej je ušel, ta je že enkrat podrl okliče, in sedaj jih zopet lahko Ti ga še ne poznaš, kakšen je, jaz ga pa, da boš vedela« — hitela je pripovedovati prva, in tretja je bila izbrisana iz kolegija kiepetalk; menda ni bila tako obdarovana z dotičnimi darovi kakor oni dve. —

Vzela sta se, in pričelo se jima je zakonsko življenje, katero hrani v sebi toliko sladkosti in radosti, pa tudi toliko toge in žalosti. —

Kaj pa je bilo z Andrejcem? Znano je, da se je vojna v Meksiki izšla jako nesrečno. — Andrejec je srečno odnesel pete in kožo iz bitek; nobena krogla se ga ni niti dotaknila.

Ko so se vojaki na ladjah pripeljali v Trst in so jih tu razpustili, korakal je Andrejec naravnost proti domu.

»Ali ga vidiš? Andrejec je prišel iz Meksike!« rekali so ljudje; »sedaj bo pa gotovo zopet prosil dela.« —

Pa ni bilo tako. V ponošeni vojaški obleki s srebrno medalijo na prsih, gladeč si lepo pristriženo francosko brado, hodil je okoli, na delo pa niti mislil ni.

Razvadil se je bil pri vojakih.

Maričko je skrbelo, kaj bode, če jo sreča, ali jo bode ogovoril, ali ne, in če jo bode, kako bi odgovorila.

Pa dokazal ji je Andrejec, da je bil nepotreben ta njen strah.

V stran je pogledal, ko je šla mimo, pa je bilo.

Stari Balant je pa često dejal: »Ali nisem pravil, kaj bode! — Če kokoš znese devet jajec, je gotovo jedno klopotec. — Devet jih je imela rajnjica Polževka; osem jih je umrlo, pa pridni fantje so bili — jaz sem jih poznal vse — deveti je pa ostal, klopotec, klopotec! — Le Boga zahvali, Marička, da ga nisi dobila!« —

Marička pa je bila le tiho; samo skrivaj je pogledovala po svojem možu, češ, kaj on misli, in ko je videla, da se zadovoljstvo obrazi na njegovih licih, nasmehnila se je lahno. Srečno sta živela Marička in Kosov Tonček. —

Andrejec pa je začel pijančevati. Pri sorodnikih je bival; prigovarjali so mu, naj gre prosit dela, ali ni se hotel poverniti na cesarsko delo, ampak rajše je kod drva žagal, seno grabil ali kakoršno si koli bodi delo opravljal.

Tako mu je teklo življenje leto za letom. Denar je pa ves zapil. Časih je sam delal žganje, tisti grenki »geruš«; kupil je špirita, zmešal ga z vodo, v kateri se je kuhal pelin, in pil in pil, dokler ni bil ves omamljen.

Kadar mu je bilo predolgočasno v rojstnem kraju, šel je po svetu.

Ker je preživel večkrat zaporedoma doma le poletje, nagajali so mu radi, da vodi lastavice na jesen in na spomlad. —

Seveda se mu ni pri njegovem neokretnem življenju nič dobro godilo, temveč okusil je obilo grenkote in bolečin; vender niso imele niti prve, niti druge tiste moči, da bi ga bile spreobrile. Pijanec je bil, in pijanec se spreobrne le, kadar se v jamo zvrne. —

Marička pa je bila pridna, in tisti zlobni jeziki niso vedeli skoro nič več o njej pripovedovati. Pač pa so često rekale ženske: »Kako je Kosova »molitvena«!« Fantje so jo nazivali tercijalko; če si pa Andrejca vprašal, kadar je kimal od žganja kod na klopi pred kako hišo, katera je bila njegova ljubica, dejal je:

»Kaj? Moja ljubica? — Veš-li, katera?« — padla mu je glava na prsi, da jo je težko vzdignil — »vedi, tista, ki nosi svetnike spat.«

Kadar so ga dobili otroci pijanega, tačas se mu je slabo godilo. Dražili so ga in upili nad njim: »Polž, polž, pokaži roge, če ne tvojo hišo ubijem,« prav kakor kličejo nedolžnemu polžu toliko časa, da živalca izstegne svoje tipalnice.

Andrejec jim pa ni rogov pokazal, pač pa je zaklel po laško, nabral kamenja ter ga metal za otroci, dokler jih ni pregnal. Potlej pa se je spravil kam na hlev, kjer je trdo zaspal; vzbudilo ga je še-le ropotanje voz in krik voznikov, ko je bilo solnce že »za moža visoko.«

Ljudje so govorili: »Oh, oh, kako se je izpremenil! Kdo bi si bil mislil! — Kako se je jokal, ko so mu zagrebali mater; pa ga sedaj poglej! — Ta ne bo dočakal pravega konca. Tisto žganje ga bo umorilo. Pelin ga bo zadušil. »Geruš« ga bo spravil.« —

Ljudje so prav govorili.

Stavil je некоč, da popije veliko mero žganja. Popil ga je; ponoči pa — bival je zadnja leta v občinski hiši — so ga prijele slabosti tako, da se je zmešal; oblekel se je in letel ven — bilo je pozimi — na mraz. Prehladil se je in nagloma umrl. Kraj mrtvašnice, ali kakor tu pravimo, kraj »krsnice« so ga pokopali, in nekdo mi je pripovedoval, da je neki porednež vsadil za spomin na njegov grob žlahtno cvetico tamošnjih žganjepivcev — temnozeleni pelin.

Osvojitev Kaniže po Turkih leta 1600.

Spisal **Ivan Steklasa.**

(Dalje.)

Veliki vezir Sinan-paša je prispel z ogromno vojsko meseca velikega srpana v Beli grad, odkoder je nakanil napasti Ogersko. Ohol je bil ta veliki vezir črez vsako mero, kar je pokazal najbolje s tem, da je vodil cesarskega poslanca s seboj iz Carigrada in sicer v verige vklenjenega. To je bil nesrečni Krekvič, ki je v Belem gradu vzpričo velikih muk izdihnil svojo dušo. Tako malo je takrat Turška spoštovala mednarodne pogodbe! Pri Oseku dá Sinan-paša črez Dravo napraviti most, a od tukaj udari naravnost na Vesprim in Paloto, ko je zvedel, da je cesarska vojska zbrana pri Rabu. Med potom je počivala turška vojska dva dni v Stolnem Belem gradu, potem šele se vzdigne na Vesprim. Že črez tri dni se preda mesto, in osem dnij kesneje tudi trdnjavica Palota. Sinan-paša se povrne zatem v Budim, kjer je hotel prezimovati; ali vojska ga prisili, da se povrne z njo v Beli grad, kar je tudi storil. Ravno ob tem času pa premágajo krščanski vojvode Zrinjski, Nadažd, Palfi in Hardek budimskega pašo Hasana pod Stolnim Belim gradom ter zaplenijo 44 topov. Malo kesneje osvoji pa štajerski deželni

Slike iz rudarskega življenja.

Spisal Slavomir.

V. Lepa Anka.

ori »za Sv. Antonom« se vije ob Kobalovih planinah med bujnim zelenjem potoček.

Tja je korakal po kolovozu stari Govekar, »čistit mravljinja jajčka«, katera je nabral prej po mravljiščih na bližnjem pogorju.

Sredi potočka si je napravil majhen otok, okoli katerega je v obliki kroga tekla voda; storivši krog, odtekala se je čez skale. V središču otočka je napravil luknjo, ki jo je lepo zakril s perjem, potlej pa je usul iz vreče skoro celo mravljišče na otoček; sam pa je sédel v obližju v senco vrbovega grma. Solnce je pripekalo; prižgal si je tobak v ribniščici in enakomerno zrl na mravlje, ki so pridno donšale »jajčka« v luknjo pod perje, hoteč jih skriti škodljivim solnčnim žarkom. Uboge živalce pač niso slutile, kako ta mož zlorablja njih pridnost.

Vesel je bil drugače Govekar pri takem opravilu; od grma si je urezal po navadi palico, katero je »splazi« do vrha olupil in tako potlej rabil domov grede, opiraje se na-njo. Žena njegova ga je časih dražila, češ, da ve natanko, kolikokrat je bil »za Sv. Antonom«, ker prinese vsakokrat s sabo palico. Danes pa tega ne bo mogla reči iz dvojnega vzroka; prvič niti ne misli danes Govekar na palico, drugič pa je Govekarico — skoro bo leto dnij od tega — pobrala bela smrt.

Tesno mu je bilo pri srcu, in tako žalostno je zrl na mravlje, da si niti senica na hrastovju ni prav upala pokarati ga s svojim »čingaš gaš«, hoteč mu reči: »Kaj počenjaš ti z mravljami? Pusti jih na miru!«

Toda njegov drozeg je moral imeti tečne hrane.

Žalostno je zrl pred-se; pa saj je tudi moral žalosten biti premišljujoč, kaj ga je doletelo pretekli teden.

»Hm, pa moja Anka,« dejal je poluglasno — »kdo bi si mislil! Ko bi vedela rajnica moja, v grobu bi se obrnila. —

Hm, pa meni . . . kaj tacega! Da bi te zlodej! Hm, kako brusijo že sedaj babe jezike, kaj bo šele! Moj Bog, na moje stare dni! Da bi te vsi pri tleh! Zlomak vender!«

Globoko je vzdihal ubogi starec.

Onostran po kolovozu pa je prihajal postaren mož, ki je bil gnojnar.

Gnoj je nosil ljudem na njive ali je pa kaj družega delal, kakor je prišlo, in žganje je rad pil. Tudi danes ga je imel že nekaj pod klobukom, idoč h kmetu Podobniku opravljat svoje delo. Na hrbtu je nesel koš, pa le jedna oprtavnica je držala koš na ramenu, druga je prosto visela ob njem tako, da je bil koš nagnjen pošev.

Tisto »ljubo žganjče« je bilo spravilo v nered njegove možgane, da je često prijel pri desnem ušesu za klobuk ter ga zavrtel tako, da je roka obstala pri levem, spremljajoč to ravnanje z monotonim petjem:

»Gó î gó, gó î gó . . .«

Ko pa je zagledal Govekarja, se je ustavil in povprašal:

»Ali jih čistiš?«

»Jih pa,« odgovoril je Govekar, vzbudivši se iz premišljevanja; potem pristavi:

»Mohor, danes si ga pa že »en cvèk«, da si tako dobre volje.«

»Sem ga pa,« odvrnil je Mohor gnojnar, zavrtel klobuk, zapel zopet in odšel po kolovozu.

Govekar se je zamislil: »Srečen ta človek! Zdrav je in dela; čeprav je le gnojnar, zamenjal bi ž njim. Kaj bo, kaj bo!« —

Mravlje so bile spravile že vsa »jajčka« pod perje; Govekar jih je pobral v svojo vrečico in se odpravil domov, ne meneč se dalje za mravlje. Tako čudno mu je bilo, da je celo pozabil, odstraniti jim smrtonosno vodo; na otočku jih je pustil in tako izročil gotovi pogubi. Krenil je proti domu.

Ven in ven pa mu je vznemirjal srce dogodek, ki se je zvršil pretekli teden v njegovi hiši.

Kaj lepa noč je bila! Luna je čarobno sijala svetle soje na zemljo, in zvezdice, tiste lepe nebeške lučice, so svetile tako mamljivo, da so rojenice priplule iz svetlih višav in se ustavile nad hišo Govekarjevo.

Drugi dan pa so bile prve besede, katere so podrobno obravnavale naše klepetulje:

»Govekarjeva Anka je že »dobila«.« — Pa kako je to prišlo?

Na spomlad je bilo. Spomlad, ta čarovnica, prinese ljudem novostij v izobilju; rudarjem je bila privedla tisto leto novega, mladega načelnika.

Na tako lepem vozu se je pripeljal, da so ljudje kar strmeli. Pa da je sam, to se jim je kaj čudno zdelo.

Ženske, katerim je Bog podelil ta dar, da vedo vsaki stvari in vsakemu dogodku pridejati takoj vzrok, so kmalu vedele kaj in kako.

»Sam je, prišel je le na spregled,« dejala je prva.

»Kaj pa! Gospa in otroci se pa že za njim pripeljejo,« pristavila je druga.

»Vidiš, da bo vse pregledal in uravnal, kar mu ne bo po mislih, zato je sam; le meni verjemi! Potlej pojde pa po-nje, — dostavila je tretja modrinjakinja.

Pretekli so meseci po njegovem prihodu; gospe in otrok le ni hotelo biti, in sklenile so klepetulje tako, da je morda vender-le samskega stanu.

Velik je bil ta novi gospod, kakor pravimo, »na sedem polén«, čeden in prijaznega obraza; nosil je majhne, lepo urejene brke. Na glavi je imel klobuk lepe črne barve z belim perom na strani. Večji del leta je nosil visoke škornje, hlače pa za-nje zatlačene. Pleča in prsi mu je pokrivala kratka suknja. Če še omenim, da je bil pogled njegov mil, in da je bil mož v najlepši dobi življenja, torej »še mlad«, bodi s tem popolna njegova podoba. Katere narodnosti je bil, ne bodem pravil, tudi ne, kako se je pisal; »saj ime nič ne de,« pravi nekje Jurčič. Svoje stanovske dolžnosti je izpolnjeval natanko. V prostem času pa se je bavil najrajši z otroki. To je bilo njegovo največje veselje.

Kadar je zapel usodepolni šolski zvon, naznanjajoč, naj se mladina razpusti, je že stal tamkaj pred šolo gospod načelnik.

Kakor čebele iz panja so se usipali uka naveličani otroci iz šole, in hajdi okoli njega. — Vse žepe je imel polne hrušek, jabolk, črešenj, češp, i. t. d., kakor je bilo leto, ter jih je pridno delil med otroke. Ko jih je zmanjkalo, metal je med-nje krajcarje, da so si nakupili sadja na bližnjem trgu.

Pol gradu z jako lepim in širnim vrtom je bilo odkazanega njemu v stanovanje. Po vrtu je zopet vse mrgolelo otročjih igrač, in kaj radi so zahajali iz sosesčine otroci ob vsaki priložnosti k dobrosrčnemu gospodu.

Pri gosposki ni bil posebno priljubljen, ker je občeval z njo samo uradno. Drznil se je časih kdo, zbosti ga s pikro besedo, a on se ni brigal za to. Rudarjem pa je bil dober in pravičen, in slišal sem sam starega moža, ki je rekel, da je bil »dober gospod«. — Tako mu je teklo življenje. —

Blizu grajskega vrta, čez ozko pot na oni strani pa je stala lično pobeljena hišica. Često je videl s svojega vrta tamkaj lepo deklico, ki je ali pridno delala okoli hiše po malih lehah, ali pa je čipkala, spremljaje svoje delo z zvonkim petjem.

Hodil je po svetu, bil Bog ve kje povsod, videl na stotine krasotic, a nobene obrazek se mu ni zdel tako krasen, kakor ravno tega dekleta, in nobene glas mu ni segel tako globoko v srce. Često je stal konci vrta in skozi zelenje je zrl nepremično na krasoto pri sosednji hiši, in vselej mu je bilo tako čudno pri srci. Med otroki je stal, a ni mislil več na-nje; mislil je le na zalo podobo, katero je hranil kot zaklad v svojih prsih.

Kakor krasna oaza sredi divje puščave omami potnika, da ne ve, je li resnično vse to razkošje, katero se je kar na hip odprlo njegovim očem, tako čudno je bilo pri srcu tudi našemu načelniku, zročemu na-njo.

Videl je pač veliko deklet, lepih in zalih, a njih časih nenaravna lepota mu ni prijala; tu pa je zrl diven kras v pravi čistoti.

Ponosne so bile tudi sodružice na-njo; kaj rade so jo imele in nazivale jo le »lepo Anko«.

Pravili so mi, da je bil lep ves Govekarjev rod. —

Naposled pa je vrgel čas svojo usodno puščico v načelnikovo srce, vlil mu vanje tisto čarobno hrepenenje in tisti trpki nemir, ki delata ljubezni pot do srca. —

V mraku jo je nekoč poljubil, potlej pa je često zrl v bližini v nje divne oči, ki so sevale tako ljubko s svojimi soji, da so mu za hip utešile hrepenenje in nemir. — — —

Izkušalo se je dekle otresti tega »znanja«, a dasi je še tako trdno sklenilo to storiti, ni moglo več.

Obirale so jo babnice. —

Stari Govekar pa, ki je bil sploh malobeseden, je tičal, odkar je bil »penzenist«, celi lepši čas leta vedno v gorovju, po zimi pa je sedel za pečjo; ni se brigal za babje čenče in tudi ne za Anko, kaj dela. Da bi se pa utegnilo pripetiti hiši njegovi kaj takega, kakor se je, to se mu niti sanjati ni moglo. Zvedel je šele takrat, ko ni bilo več drugače, da je moral zvedeti. Malobeseden že preje, ni govoril odslej z nikomer.

Anka pa je trpela. —

Toda, kdo more prav presoditi vsako dejanje človeško? Kdo ve za vse skrivnosti srčne, katere so morda olajševale ali pa obteževale dejanje, katero človek zvrši, tačas, ko ga sodiš? —

Prvikrat je vstala Anka iz postelje. Slaba je bila in upala. V lopico pred hišo je sijalo žolto solnce in jo vabilo vanjo, da jo ogreje s svojimi toplimi žarki in ji morda prežene raz lice togo. —

»Ne vem, ali bo kaj z njo; tako je slaba, kar bojim se,« déla je soseda sosedi.

»Meni se tudi zdi slabotna; umrla bo, boš videla.«

Anka pa se je prehladila in čez teden dnij je ležala

» — — — na odri
Kot angelček mirú,
Očesci jasnomodri
Zatisnjeni svetú.«

Prihajali so ljudje kropit.

Odhajaje so zmajevali z glavami ter si tiho šepetali na uha, zlasti ženske.

Govekar pa je popolnoma umolknil. Nemo je sedel poleg odra na stolu. Postarna sorodnica, katero je bil v poslednjem času k sebi vzel, ga ni mogla pripraviti do tega, da bi bil kaj užil.

Le časih je pogledal tja po mrtvem svojem otroku, in utrnila se mu je solza iz očesa ter padla na velo njegovo lice.

Po noči — bila je zopet krasna poletna noč — ko je čula pri Anki že samo sorodnica, približali so se hiši koraki. Prišel je kropit gospod načelnik. Zrl je nepremično Anki v obraz, poljubil ji lice in odšel. Sorodnica pa ga je osuplo gledala. —

Drugi dan se je govorilo med uradništvom, da pojde načelnik na daljši dopust. Pripovedovali so si to med sabo z opazkami različne vsebine. Odpeljal se je, a vrnil se ni več. —

Prišel je drug načelnik. —

Črez čas pa — spominjam se, da so si pripovedovali — je prišlo do Govekarja pisanje, da so potegnili iz neke reke na Tirolskem moža, katerega so spoznali za nekdanjega našega načelnika. Zapustil je otroku — Anki — večjo vsoto, katera se ima takoj izplačati Govekarju.

Starec se je bil počasi navadil zopet otročjega joka, in večkrat je milo gledal na nedolžno Ančico v zibelki; bila je, kakor je trdila sorodnica, čisto podobna materi.

»Prav taka je, kakor rajnica! Kako ji je podobna!« —

Kako se je nadalje godilo Ančici in Govekarju, mi ni znano; tudi nisem mogel dognati, se je-li načelnik ponesrečil, ali je pa sam skočil v vodo.

so plemiči za svojo porabo dali pripeljati blaga s svojih grajščin, je bilo pristojbine prosto. Recimo pa tudi, da je vsaj fisto pristojbini podvrženo blago, kar ga je prišlo skozi Nemška vrata, iskalo in našlo pot na Črevljarski most, prišlo ga je vender le jako malo po njem v mesto. Skozi Vicedomska vrata pa niso puščali, kakor kažejo številke, celo prav nobenega blaga privažati. Vse kaže, da je bil most odmenjen samo ali vsaj večinoma le pešcem, tovarniki pa so se gnetli po Špitalskem mostu in skozi ozke Špitalske ulice.

Ravno tako razmerje nam kažejo številke prejšnjih let. Prepričaji se vsakdo sam! L. 1589., 1593., 1600. in 1620. so nabrali vratarji na posameznih vratih:

	L e t a							
	1589.		1593.		1600.		1620.	
	gld.	kr.	gld.	kr.	gld.	kr.	gld.	kr.
na Nemških vratih	13	14	16	5	29	13	43	42
» Frančiškanskih	95	43	86	36	68	13	164	22
» Karlovških	137	24	127	2	84	18	261	32
» Špitalskih	372	29	447	30	355	54	850	29
» Vicedomskih	—	—	—	—	—	—	—	—

Tudi ta zapisek kaže, da je od italijanske in gorenjske strani silil ves promet jedino le na Špitalski most. V ozkih Špitalskih ulicah je bila vedno tolika gneča, da so mogli popravljati tlak jedino le po noči, potem ko so se mestna vrata zaprla.¹⁾

(Konec prihodnjič.)

¹⁾ Gerichtsprotokoll der Stadt Laibach v. J. 1569

Slike iz rudarskega življenja.

Spisal Slavomir.

VI. Moj Lojze.

Na domačem pokopališču! — Poleg groba očetovega nahajam tu mnogo grobov, kjer počivajo moji sorodniki, prijatelji in znanci. Zamislim se v nekdane čase. Koliko spominov! —

Tu misli nebroj se mi vzbuja,
Nebroj se budi mi čutil
In bližnja sorodnost mi diše
Iz tih in tožnih gomil!

Nikomur ne prizanese smrt. Sedaj ugrabi tega iz vrste živečih, sedaj onega; tega v zgodnji mladosti, onega v najlepši dobi življenja in tretjega v pozni starosti.

Gledam okoli po križih in kamenitih spomenikih. Sama znana imena!

In koliko jih je grobov, ki nimajo nikacega znamenja. Pa saj ga ni potreba! — Preostali se spominjajo dotičnikov dan in dan, in če se morda katerega ne, kaj de-li to. Sčasoma bodo pozabljeni — vsi! —

Prav, tukaj mora biti, to je grob njegov. Natanko, kakor mi je povedala mati.

Tu počivaš torej, dragi moj Lojze! Mislil sem, da te dobim še zdravega in čilega, ko se vrnem domov, toda presadila te je smrt tu sem. Sladko spiš v domači zemlji v večnem pokoju. Tvoj pogled pa je obrnjen gori proti Kobalovim planinam, na katerih in ob katerih vznožju sem preživel toliko lepih dnij na tvoji strani.

Vselej, kadar sem prišel domov na dijaške počitnice, je bila moja prva pot od doma k Lojzetu. Ob vznožju predgorja h Kobalovim planinam je imel rudar Obranc̃ev Lojze lepo hišico in nekoliko vrta zraven. Oženjen je bil, otrok pa ni bilo. Dva fantička sta mu umrla že v zgodnji mladosti. Lojze je bil tačas, ko sem ga jaz do dobra poznal, blizu petdesetih, krepak, čvrst mož. Omenim naj le še, da je bil pogled njegov mil in govor prikupljiv; govoril pa sicer ni veliko.

»Ali si prišel?«

»Sem.«

»Me boš-li prišel kaj obiskat?« —

»Bom, Lojze. — Kedaj ste pri delu?« —

»Ta teden dopoludne.« —

»Bom pa popoludne prišel.« —

»Nu, le pridi!«

In prihajal sem pogostoma.

Lojze je bil strasten ptičar. V svoji hiši je imel vedno polno ptičev. Neizogibni gostje pa so mu bili: drozeg, kos, črnoglavka, lišček, kalin, sinica in taščica. Ti so morali biti pri hiši.

Pa kako so ga poznali!

Sinica in taščica, ki sta letali prosti po tleh, sta se zveselili, kadar je prišel gospodar domov in je sedel za mizo k jedi.

Taščica je hitela pripogibati svoje drobno telesce, kličeč: »Cèk, cèk;« sinica pa je skočila tja na njegovo boso nogo s krikom: »Čin-gašgaš, cicifuj, cicifuj.« Drozeg se je postavil moško kakor vojak v svoji

kletki ter zaklical: »pik-pik-pik, pik-pik-pik;« kos, ki je znal dve pesmi, je zapel z močnim svojim glasom ono žalostinko: »Če ga ne bo, ko bo pol noči;« lišček je po srednjem klinčku v kletki priskakljal do ograje ter po strani doli gledal, kličež zategnjeno: »Civ, civ;« kalin pa je grgal, in črnoglavka je zakrožila svojo pogozdno pesem, katere pa ni moči označiti z besedo.

Lojze je vedel za vsacega, kaj rad jé, in kaj bo dobil od kosila. Da bi ga bili videli, kako je znal ljubko govoriti z njimi. Vse je potolažil.

Žena njegova pa mi je rekla:

»Vidiš, otrok nima, mora pa tiče rediti, da se ima s kom ukvarjati. — Tako petje imamo, kakor v malih nebesih.« —

Lojze pa se je nasmehnil.

In če je šel ob takih prilikah kdo mimo hiše, je zaklical:

»Lojze, imaš pa že spet koncert!« Lojzetu pa se je dobro zdelo. —

Prešlo je pol meseca avgusta. Tačas so kalini godni.

»Lojze, kmalu bodo godni kalini.«

»Bodo; tja drugi teden pojdem pa nad-nje.«

»Kam?«

»Gori za Kobalovimi planinami, gori za domom, tam vem za-nje!«

»Pa zgodaj pojdeva. Boste prišel klicat.«

»Nu, bom že povedal, kateri dan.« —

Težko sem čakal tega dne.

Zjutraj, okoli druge ure je že stal Lojze napravljen, s košem na rameni, pred mojim oknom.

»Vstani!«

»Tako, Lojze!« Hitro sem se napravil, vzel debelo in močno palico, in šla sva od doma po stezi proti Kobalu. Gori naju je ustavil sultan; pa ko je spoznal Lojzeta, se je jel dobrikati ter naju je spremil do konca Kobalovišča, potlej pa se je vrnil. Po strmi poti sva korakala na Kobalove planine.

Lepa noč je bila, svetla. Daleč doli pod saboj sem videl mesto, zavito v tanko meglico kakor v rahlo odejo. Pot je strma, in če sem se kje izpodtaknil, hitel je Lojze: »Pa popravi!«

»Bom, nazaj grede.«

Po gozdnih stezah sva prispela počasi na kolovoz, ki pelje na dom. Za domom pa je bilo še precej poti, predno sva se ustavila.

Naposled sva bila vender na določenem kraju.

»Vidiš, tukaj bova pa ostala« — in odložil je koš, v katerem je bilo več kletk. V jedni je bil kalin, katerega je bil Lojze za vabo s sabo vzel.

Odpočivala sva.

Lojze je imel v stekleničici brinovca, v ruti pa je tičal kos črnega kruha. Požirek brinovca je nama zadoščal za dolgo pot. —

Jelo se je daniti. —

Pastirec in pastirica sta že pasla živino vsaki na jednom kraju brega za Lomom

Nekak lahek trepet je šel po vejevju, ptičje petje se je polagoma oglašalo, in tam izza gora Svete Magdalene je veličastno vzhajalo solnce. Ne da se popisati tako trenutje, le videti in čutiti ga je mogoče. Pastirec poje, pastirica odpeva, zvonec živine se čuje vmes, ptičev čarobno petje ti doni na uho; čutiš, da vstaja vsa priroda. Vejevje lahno trepeče, vsaka cvetka, vsaka bilka se dviga kvišku; solnce pa se ti prikaže v vsem svojem veličanstvu z nasprotne strani.

Molče sem stal ob Lojzetu; kakor zamaknjena sva gledala vzhod solнца in čutila vstajenje prirode. —

Kalinov je naložil Lojze dosti. Kar k bližnjemu grmu je postavil kletko s kalinom, ki je privabil mladiče, da so posedli na limanice.

Tačas, ko je Lojze lovil, sem šel jaz še više na sedlo, odkoder se mi je odprl lep razgled po širnih Julijskih planinah; zrl sem njihovega poglavarja, sivi Triglav. —

Potlej pa sva odšla z Lojzetom, odkoder sva prišla.

Najlepšega kalina je obdržal Lojze za-se, druge pa je razdal po hišah, ker je ta ptič baje zelo koristen. Če dobiš pšeno in imaš kalina v hiši, ti pšeno v kratkem odjenja, ker ga kalin potegne na-se, toda kalin pa potlej pogine. Črez dan, kolikor je bil doma, je imel Lojze poleg ptičev opraviti na vrtu. Nageljni, roženkravt, rožmarin, kakor jih našteva narodna pesem, reseda in druge cvetke so bile vsajene na posebnem prostoru. Dröbnjak, čebula, česen, solata, fižol-latnik in več jednakega za domačo rabo je raslo po lehah. Doli v zadnji, dolgi, počrezni lehi pa je raslo zelje. Kako je bilo to vse v najlepšem redu!

Najrajši pa sem imel Lojzeta na večer. Ko se je stemnilo in so prišli rudarji v obližju Lojzetove hiše domov ter so po družinah povečerjali, smo se zbirali ob lepih poletnih večerih pred Lojzetovo hišo, na katero je bila prislonjena klop; ob klopi navzdol proti stezi

pa je rasla trava. Na klop so posedli postarni ljudje, fantje in dekleta pa v travo. To je bilo življenje! Zvezde so tako lepo blesketale, in luna je sijala; nekaka sveta tišina je zavládala po širni prirodi.

Fantje in dekleta so peli ondotne narodne pesmi. Pogovor je tekél o tem in onem.

»Sedaj boste pa še vi, Lojze, kakšno zinil!«

»Kakšno »pravljénico« nam povejte!«

»Saj res, dejte, dejte!« —

Obtolkel je ribnišćico ob kamen pri klopi ter pričel z lepo besedo v kratkih stavkih razločno praviti »pravljénico«. Kako sem ga rad poslušal! — In kolikokrat je nam povedal káko! —

»Ta je pa lepa, te nam pa še niste povedal nikoli.« —

»Pa res.« —

Zapomnili so si jo. Čas je bilo iti spat. Polagoma smo vstajali ter odšli vsaki na svoj kraj, želeč si lahko noč.

Drugo jutro — dobro se še spominjam — dobil sem Lojzeta na vrtu.

»Dobro jutro, Lojze!« —

»Bog daj, Bog! Ali si se naspal?«

»Sem. Samo tisto pravljénico, ki ste jo včeraj povedal, sem še premišljeval, predno sem zaspal.«

»Ali res?«

»Lepa je bila, Lojze! Odkodi jih li veste toliko in tako zanimivih? — Kje ste slišal včerajšnjo?«

Nič ni odgovoril. — Črez čas šele — rezal je drobnjak — mi je del poluglasno: »Veš, sam si jih zmislím — pa ni treba nikomur praviti.« —

»Ne bom ne, Lojze.« — Od tistega časa sem ga spoštoval še bolj. —

Prišla je ura ločitve. Nekako vznemirjen, potrť, sem stopal k Lojzetu. Ležal je na postelji. Težak kamen mu je bil pošködoval v »jami« nogo, da ni mogel biti pokonci. —

»Lojze, sedaj pa grem.« —

»Ali greš?« del mi je z milim glasom. »Nu, pa zdrav bodi, pa nikar ne pozabi na-me« in krčevito mi je stiskal desnico.

»Z Bogom, Lojze, pa tudi vi se kmalu pozdravite.« —

»Bom, če le Bog da.« —

»Z Bogom!« —

»Srečno pot!« — Odhajal sem. Pri vratih sem še postal ter se ozrl še jedenkrat na svojega Lojzeta. Solza se mu je utrnila iz očesa in mu padla na velo lice, solza poslednja, solza slovesa. S težkim srcem sem ga zapustil. — Nikomur nisem povedal, kar mi je bil zaupal na vrtu. Držal sem besedo.

Sedaj, ko počivaš že tu v hladni gomili, sem napisal tebi v spomin te vrste, in poslavlja joč se od domačega pokopališča, ti kličem: Spi mirno smrtno spanje v zemlji domači, ti narodni pripovedovalec! —

Osvojitev Kaniže po Turkih leta 1600.

Spisal Ivan Steklasa.

(Dalje.)

Mesto Schwarzenberga postavi cesar za glavnega zapovednika svojim četam na Ogerskem lotrinškega vojvodo Emanuela Mercoeura. Turški zapovednik pa je ostal Ibrahim-paša; le-ta je zbiral prav marljivo v Belem gradu turške čete za odločno borbo, kajti leta 1600. se je imelo vojevanje na Ogerskem začeti z vsemi silami, da se izvede vender že kaj uspešnega. Iz cele turške države so se zbirale čete, a Ibrahim-paša jih je vzprejemal v Belem gradu. V prvem redu se pridruži vezirjevi vojski aga janičarjev, Tirknakdži Hasan, s svojo izbrano četo in s topničarji, kmalu za njim pa sultan krimski z nekoliko tisoč Tatari. Konci meseca velikega travna krene turška vojska črez most pri Oseku naravnost proti Ostrogonu. Ko se združi s to vojsko še Terjaki Hasan-paša, ki je bil raztepel pri Baranji vasi krščansko četo ter večji nje del zagnal v Dunav, sklenejo v bojnem svetu udariti nemudoma proti Kaniži. Terjaki-paša razjasni namreč v svetu, koliko trpe kraji okoli Kaniže, Baboče in Koprivnice od napadov Herbersteinovih čet, in da je neogibno potrebno osvojiti Kanižo, ako naj se prepreči to pokončevanje. Tako je pala kocka tudi o Kaniži. Čudno to sicer ni, kajti odkar je padel Sisek, je bila Turkom samo še ta trdnjava napoti, da niso mogli na Štajersko in Avstrijsko. Videli smo tudi, kolikokrat so se ji približali v tem času; ali nikoli se je niso lotili resnobno, ker so dobro vedeli, da niso dosti jaki za tako borbo. Sedaj pa jim je vzrastel pogum, kajti večji del okolice so si bili že osvojili, pa so se zato nadejali, da bodo to pot uspeli. In nadej jih ni prevarila. Seveda so tudi na Dunaju izprevideli, da so nastopili za to trdnjavo usodepolni časi, in v zadnjem trenutku je vo-